

MAGYARORSZÁGI KISEBBSÉGEK

Pásztor István Zoltán – Adorján Balázs – Pénzes János

A romák kisebbségi önkormányzati képviselete és képviselői az Észak-alföldi régióban

Magyarországon az 1993. évi LXXVII. törvény (a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól) teremtette meg a jogi feltételeket, hogy a hazai kisebbségek kiépítsék saját legitim önkormányzati rendszerüket.¹ Az azóta eltelt húsz évben komoly törvényi változások történtek (2005. évi CXIV. törvény, 2010. évi LXII. törvény, 2011. évi CLXXIX. törvény), de a kisebbségi önkormányzatok számának gyarapodása töretlen. Ennek a növekedésnek a fő motorja pedig a roma etnikumhoz kötődik. Az Észak-alföldi régió pedig Magyarország azon területei közé tartozik, ahol a növekedés üteme meghaladta az országos átlagot.

Célkitűzéseink közé tartozik, hogy az országos adatok ismertetésén túl részletesen elemezzük a cigány kisebbségi önkormányzatok számának változását, a választói aktivitást és a képviselőjelöltként indulók számát az Észak-alföldi régióban. A vizsgálat empirikus részét egy kérdőíves felmérés adja, melyben arra kerestük a választ, hogy kik vezetnek a cigány kisebbségi önkormányzatokat, különös tekintettel az iskolai végzettségükre és véleményükre a romák integrációjával kapcsolatban.

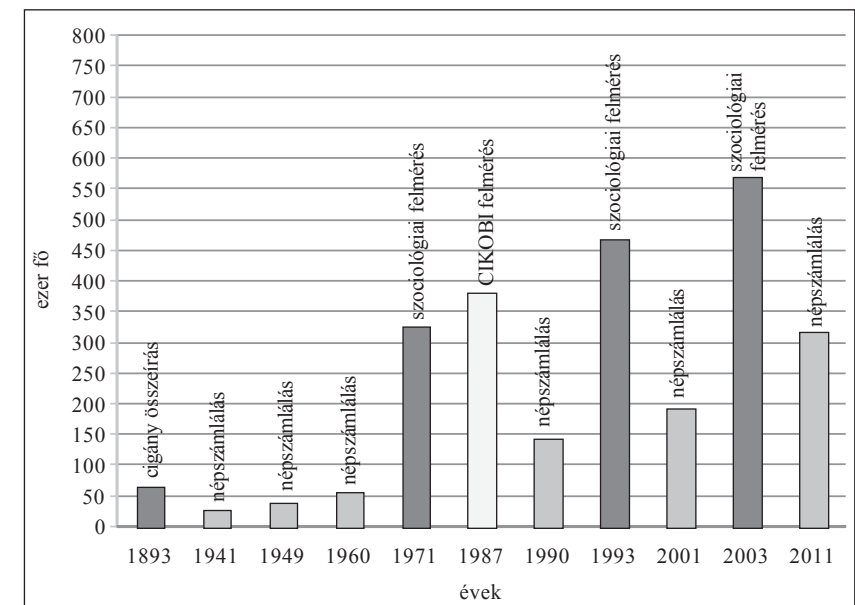
Tanulmányunkban a cigány kisebbségi önkormányzat megnevezéshez ragaszkodunk, mivel a legutóbbi 2010-es választásokon még ez volt a hivatalos formula.

¹ Doncsev Toso (2004): A magyarországi kisebbségi törvény. *Kisebbségkutatás* 1. 94-101; Dobos Balázs (2005): A kisebbségi önkormányzati választójog kialakítása Magyarországon. *Kisebbségkutatás* 4. 496-512.

A roma népesség számának és arányának változása

Az önkormányzati rendszer vizsgálata előtt néhány mondatban kitérünk a magyarországi roma népesség létszámának növekedési trendjére (1. ábra), és a roma lakosság aktuális létszámviszonyaira az Észak-alföldi régióban. A hazai roma népesség aránya az 1893-ban lezajlott cigányösszeírás során kimutatott 1,1%-ról a 2003-as szociológiai felmérés idejére 5,6%-ra nőtt. A teljes lakosságra kiterjedő népszámlálás alapján pedig 1941 és 2011 között a romák száma több mint tízszeresére nőtt. Bár utóbbiban – önbevallásról lévén szó – nyilvánvalóan megjelent az identitás felvállalásának növekvő mértéke is.

1. ábra. A roma lakosság létszáma Magyarországon 1893 és 2011 között²

² Forrás: saját szerkesztés a népszámlálási adatok, illetve Habcsek László (2007): Kísérleti számítások a roma lakosság területi jellemzőinek alakulására és 2021-ig történő előrebecslésére. *Demográfia* 1. 7-54., illetve Kocsis Károly–Kovács Zoltán (1999): A cigány népesség társadalomföldrajza. In: Glatz Ferenc (szerk.): *A cigányok Magyarországon. Magyarország az ezredfordulón*. MTA, Budapest alapján.

A Hablicsek László által elkészített népesedési előrejelzés³ 2050-re mintegy 2 millió roma etnikumú lakossal számol, ami a gyorsan csökkenő magyarországi népesség negyedét fogja kitenni. Mivel azonban a roma népesség Magyarországon belüli területi megoszlása meglehetősen egyenlőtlen, egyes térségeket (Délnyugat- és Északkelet-Magyarország) jobban érinthet ez a folyamat.

Ezek közé a térségek közé tartozik az Észak-alföldi régió is, ahol a 2011-es népszámlálás szerint 81 200 főt tett ki a roma lakosság száma.

Az önkormányzatok megkérdezésén alapuló saját kutatási eredményeink szerint azonban a romák tényleges száma elérheti a 200 000 főt is. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a roma lakosság aránya meghaladja a 17%-ot (mintegy 103 200 fő), Jász-Nagykun-Szolnok megyében 13% körüli (mintegy 56 000 fő), míg Hajdú-Bihar megyében a lakosság, mintegy 8%-a (megközelítőleg 45 000 fő). A 389 település adatait megvizsgálva megállapítható, hogy a cigány lakosság a régió belül sem egyenletesen oszlik meg. Elsősorban a határ menti területeken és a hátrányosabb helyzetű térségekben magasabb a roma lakosság aránya. A régió belül 23 olyan település található, ahol a roma lakosság aránya már meghaladta az 50%-ot. Jász-Nagykun-Szolnok megyében 2 településen (Tiszabő, Tiszabura), Hajdú-Biharban megyében szintén 2 településen (Bojt, Told), míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 19 településen (ezek közül is kiemelkedik: Nyírpilis, Tiszacsécse és Uszka) élnek 50%-ot meghaladó arányban roma lakosok.⁴

³ Hablicsek László (2000): Kísérlet a roma népesség előreszámítására 2050-ig. In.: Horváth Ágota (szerk.): *Cigánynak születni. Tanulmányok, dokumentumok*. Aktív Társadalom Alapítvány & Új Mandátum Kiadó, Budapest.

⁴ Pásztor István Zoltán (2011): Location of the gypsies in the Northern Great Plain and North Hungary Regions. (Mátészalka and Bodroglók micro-regions as examples) – In: *New results of cross-border Co-operation* (ed. Kozma, G.). DIDAKT Kft., Debrecen. 151-160.

A hazai kisebbségi önkormányzati választások eredményei 1994-től 2010-ig

A hazai kisebbségi önkormányzati rendszer az elmúlt öt választás során folyamatos bővült (1. táblázat). Az első választásokhoz viszonyítva, mind a 13 nemzetiség jelentősen növelni tudta önkormányzatainak számát.

1. táblázat. A hazai elismert kisebbségek önkormányzatainak összesített adatai 1994/1995⁵ és 2010 között (db)

Kisebbség	1994/1995	1998	2002	2006	2010
Bolgár	4	14	30	38	41
Cigány	477	771	1004	1113	1248
Görög	6	18	30	34	37
Horvát	57	73	107	115	127
Lengyel	7	32	50	47	49
Német	162	268	335	378	424
Örmény	16	25	30	31	39
Román	11	32	44	46	71
Ruszin	1	9	31	52	75
Szerb	19	34	43	40	48
Szlovák	51	73	112	116	122
Szlovén	6	10	13	11	11
Ukrán	0	4	12	19	23
Összesen	817	1363	1841	2040	2315

Forrás: www.valasztas.hu adatai és Kállai Ernő (2011) *Beszámoló a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosságának tevékenységéről* alapján.

⁵ Lehetőség volt arra, hogy ha első ízben 1994-ben, nem jött létre kisebbségi önkormányzat, öt, magát azonos kisebbséghez tartozónak valló, és a településen állandó lakóhellyel rendelkező választópolgár kezdeményezésére, újabb választásokra ún. pótválasztásokra kerüljön sor. Ennek a választásnak a kitűzött időpontja 1995. november 19-e volt, melyet 1995. szeptember 19-ig kellett kezdeményezni. Lásd: Csefkó Ferenc–Pálné Kovács Ilona (szerk.) (1999): *Kisebbségi Önkormányzatok Magyarországon*. Osiris – MTA Kisebbségkutató Műhely – MTA Regionális Kutatások Központja, Budapest.

Arányaiban a legnagyobb növekedést a ruszin kisebbségi önkormányzati hálózat mutatta, de a legnagyobb számbeli gyarapodást a cigány kisebbségi önkormányzatok tudták elkönyvelni.

A növekedés kapcsán meg kell jegyeznünk azt az általános vélekedést, hogy az etnobiznisz jelensége nagymértékben növelte a kisebbségi önkormányzatok számát. Olyan településeken és térségekben, ahol senki nem vallotta magát kisebbségi identitásúnak, rendre alakultak olyan kisebbségi önkormányzatok, amelyek bizonyítható módon semmilyen etnikai csoportot nem képviseltek, legalitásukat azonban nem lehetett megkérdőjelezni.⁶ Ekkor vált világossá, hogy az önkormányzatok megválasztásának jogi feltételeit szabályozni kell.⁷ A szigorúbb törvényi szabályozás eredményeinek is betudható, hogy a 2002. évi választások után a növekedés üteme valamelyest mérséklődött.

Azonban a 2010. évi választásokon összeállított legalább 30 fős kisebbségi választói jegyzékek közül – a 2001-es népszámlálás adatait figyelembe véve – még mindig 215 esetben merült fel a gyanú, hogy azt valóban az érintett közösség tagjai hozták-e létre.⁸

Cigány kisebbségi önkormányzatok Magyarországon 1994/95-ben és 2010-ben

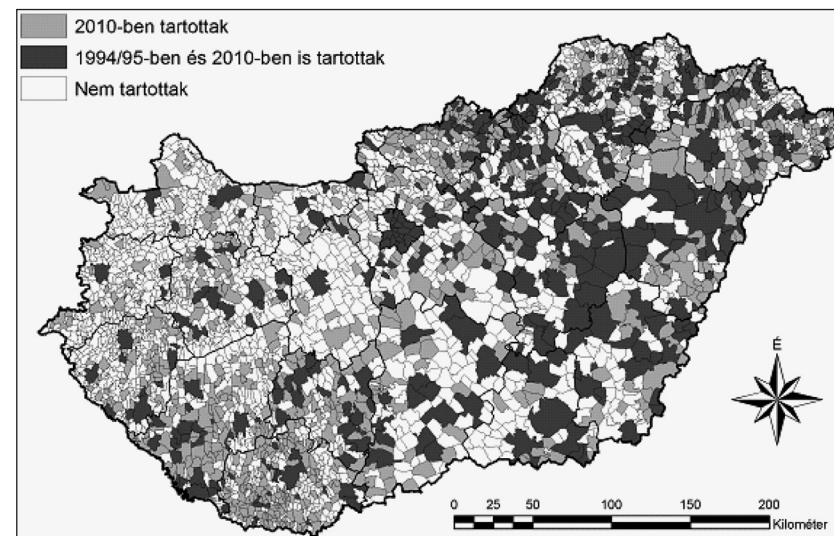
A változások érzékeltetéséhez az 1994-95-ös első, és a legutóbbi 2010-es választások eredményeit vizsgáltuk. A 2. ábra a két választás függvényében szemlélteti a területi változásokat.

⁶ Karácsony Zoltán (2005): Lesznek-e 2006-ban kisebbségi választások. *Barátság* 1. 4509-4512.

⁷ Eiler Ferenc (2005): *Törekvések a kisebbségi önkormányzati választások reformjára 1998-2004.* <http://www.mtaki.hu/data/files/502.pdf> Letöltve: 2012. december 28.

⁸ Kállai (2011) *Beszámoló a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok...*, i.m.

2. ábra. Cigány kisebbségi önkormányzatok területisége a változások függvényében Magyarországon, 1994/95-ben és 2010-ben

Forrás: saját szerkesztés a www.valasztas.hu adatai alapján.

A fenti térkép alapján látható, hogy a bővülési folyamat elsősorban az aprófalvas térségekben (Baranya, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben) ment végbe. Ennek fő oka, hogy a nagyobb településeken élők hamarabb szereztek tudomást a kisebbségi törvény adta lehetőségekről⁹, így már az első választások alkalmával önkormányzatot tudtak létrehozni.

A cigányság területi megoszlását támasztja alá, hogy napjainkban az ország északnyugati harmadában jóval kevesebb cigány kisebbségi önkormányzatot találunk, mint az ország többi térségében.

Az első és a legutóbbi választások összehasonlítása során 35 települést (pl.: Füzesgyarmat, Sajópetri, Újszász, Budaörs, Zsámbék stb.) találtunk, ahol az első választásokhoz képest 2010-ben nem jött létre önkormányzat. Ezek közül 7 település Pest, 6 település pedig Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található.

⁹ Kállai Ernő (2005): *Helyi Cigány Kisebbségi Önkormányzatok Magyarországon.* Gondolat – MTA Etnikai – nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest.

A két választás elemzése alapján az Észak-alföldi régió sajátos mintaterületet képez, ahol nagyszámban találunk olyan önkormányzatokat, amelyek még 1994/95-ben szerveződtek, de mellettük gyakoriak (főleg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében) a később létrejött, és 2010-ben is megválasztott önkormányzatok. Ezért tanulmányunk következő fejezeteiben részletesebben foglalkozunk ezzel a területtel, megvizsgálva a települési cigány kisebbségi önkormányzatok számának alakulását, kiértérve a 2010-es választások néhány fő választási mutatójára.

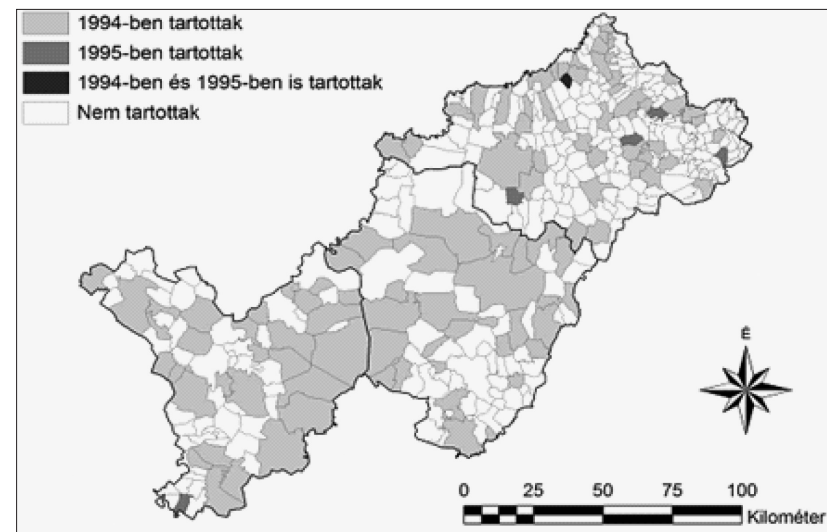
A cigány kisebbségi önkormányzatok számának változása az Észak-alföldi régióban

Az 1994-es választások eredményeként a régió területén 104 kisebbségi önkormányzat jött létre, melyből 97 volt a cigány kisebbségi önkormányzatok száma. A roma lakosság arányához, és a települési állomány nagyobb számához igazodva, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (229 település) alakult meg a legtöbb cigány kisebbségi önkormányzat. A számuk ekkor 47 volt, amely az 1995-ös pótválasztásokat követően 51-re emelkedett, köszönhetően annak, hogy Érpatak, Gacsály, Gulács, Ópályi településeken is megszerveződött a cigányság képviselője.

Az 1995-ös pótválasztásokkal együtt a régióban 109 cigány kisebbségi önkormányzat szerveződött meg. Hajdú-Bihar megyében 29 (jelenleg összesen 82 település alkotja), míg Jász-Nagykun-Szolnok megyében 30 (jelenleg összesen 78 település). Ezek területi elhelyezkedését a 3. ábra szemlélteti.

A régióban megalakult cigány kisebbségi önkormányzatok számára ugyanúgy, mint az ország többi térségében, az első ciklus sok problémát hordozott. Ennek okai, hogy sok képviselő szinte véletlenszerűen került posztjára, és nem tudott megfelelni az elvárásoknak. A képviselők alacsony iskolai végzettsége, valamint a jelentős kulturális deficit miatt ezeket az önkormányzatokat sok esetben nem tekintették partnernek. Ekkor vált egyértelművé, hogy a jövőben olyan romáknak kell vezetnie

3. ábra. Cigány kisebbségi önkormányzatok területi elhelyezkedése az Észak-alföldi régióban 1994/95-ben

Forrás: saját szerkesztés a www.valasztas.hu adatai alapján.

a kisebbségi önkormányzatokat, akik a jó szándék mellett szakmai tudással is rendelkeznek.¹⁰

Az első választásokat követően – az országos tendenciának megfelelően – mindhárom megyében választásról választásra növekedett a megalakuló cigány kisebbségi önkormányzatok száma (4. ábra).

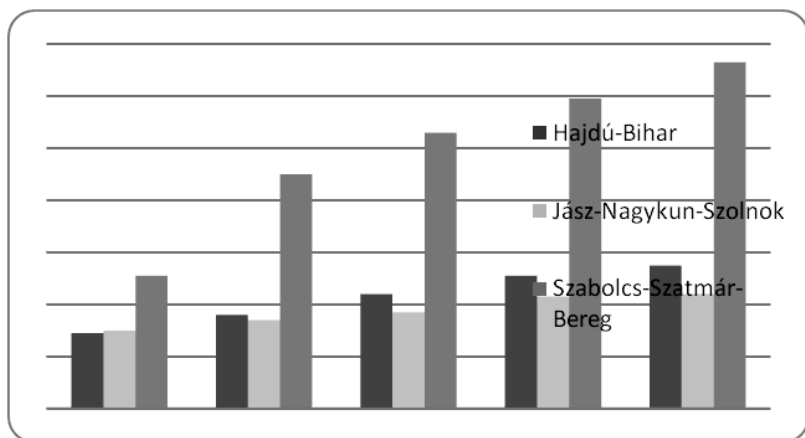
Másik megfigyelhető tendencia, hogy a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében szerveződő cigány kisebbségi önkormányzatok folyamatosan növelték arányukat a régión belül. 1994-ben az arányuk még nem érte el az 50%-ot, 2010-re azonban ez az érték valamelyest meghaladta az 57%-ot.

2010-ben az Észak-alföldi régióban 232 településen (Hajdú-Bihar megyében 55, Jász-Nagykun-Szolnok megyében 44, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 133 település) szerveződött meg cigány kisebbségi

¹⁰ Kállai Ernő (1998): Az abonyi cigány kisebbségi önkormányzat működése – esettanulmány. *Regio. Kisebbség, politika, társadalom* 4. 99-110. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/205796771.pdf>, Letöltve: 2012. december 29.

4. ábra. A cigány kisebbségi önkormányzatok számának változása az Észak-alföldi régió megyéiben 2010-ig (darab)

Forrás: saját szerkesztés a www.valasztas.hu adatai alapján.

önkormányzat, vagyis megduplázódott a számuk 1994/95-höz képest (a változásokat a 4. ábra mutatja).

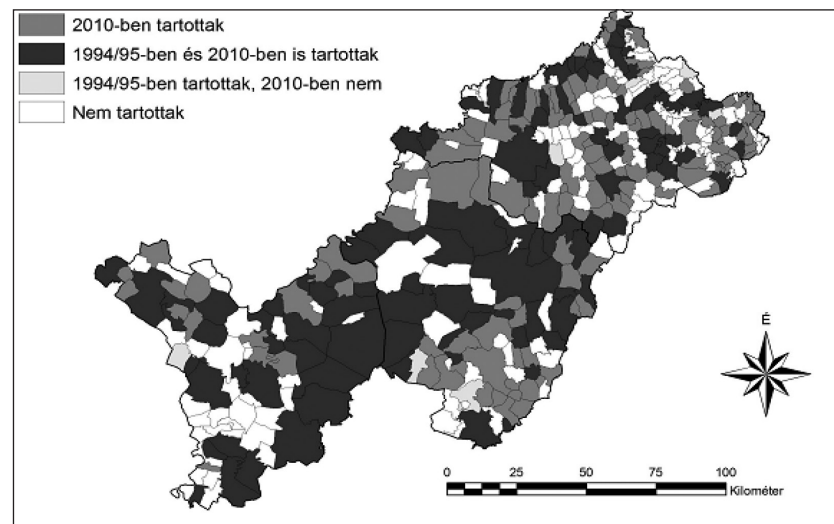
A legfeltűnőbb változás, hogy a régió aprófalvas térségeiben, illetve a határ menti területeken gyarapodott jelentősen a cigány kisebbségi önkormányzatok száma (5. ábra). Azt mondhatjuk, hogy a kisebbségi önkormányzati rendszer csak megkésve igazodott az etnikai viszonyokhoz.

Másik jelenség, hogy a nagyobb települések zömében mindkét időpontban meg tudták szervezni a helyi cigány kisebbségi önkormányzatukat. A ciklus közben megszűnő önkormányzatokra mégis akad példa: Tiszavasvári, ahol a 2010-es választások óta szűnt meg a kisebbségi önkormányzat. Mivel a törvény időközi választásra nem ad lehetőséget, nincs mód arra, hogy új önkormányzat alakuljon.

A számbeli növekedés ennek ellenére töretlen, és az etnikai viszonyok további módosulásával várható, hogy ezek az adatok még tovább emelkednek.

A továbbiakban a legutóbbi (2010-es) választások két jellemző összetevőjét (választási részvételi arány és a képviselőjelöltek száma településenként) vizsgáljuk meg.

5. ábra. Cigány kisebbségi önkormányzatok az Észak-alföldi régió településein, 1994/95-ben és 2010-ben

Forrás: saját szerkesztés a www.valasztas.hu adatai alapján.

A jellegzetes választási mutatók vizsgálata (2010)

A választói magatartás egyik földrajzilag is értelmezhető fő mutatója a választási részvétel alakulása, illetve annak hosszabb távú területi struktúrája.¹¹ A romák választói aktivitását a kisebbségi névjegyzékben regisztrált létszámhoz viszonyítottuk.

A régióban összesen 31458 fő roma lakos került a kisebbségi jegyzékbe, ennek a megoszlása Hajdú-Bihar megyében 8407 fő, Jász-Nagykun-Szolnok megyében 6707 fő, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 16344 fő. Az Észak-alföldi régió megyéi közül Hajdú-Biharban 152 fő, Jász-Nagykun-Szolnok megyében 152,4 fő, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 122,9 fő szerepelt átlagosan a választói jegyzékben. Az átlagban 30 fős eltérés oka, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében jelentős az aprófalvak részesedése, ahol inkább arányaiban, mint számá-

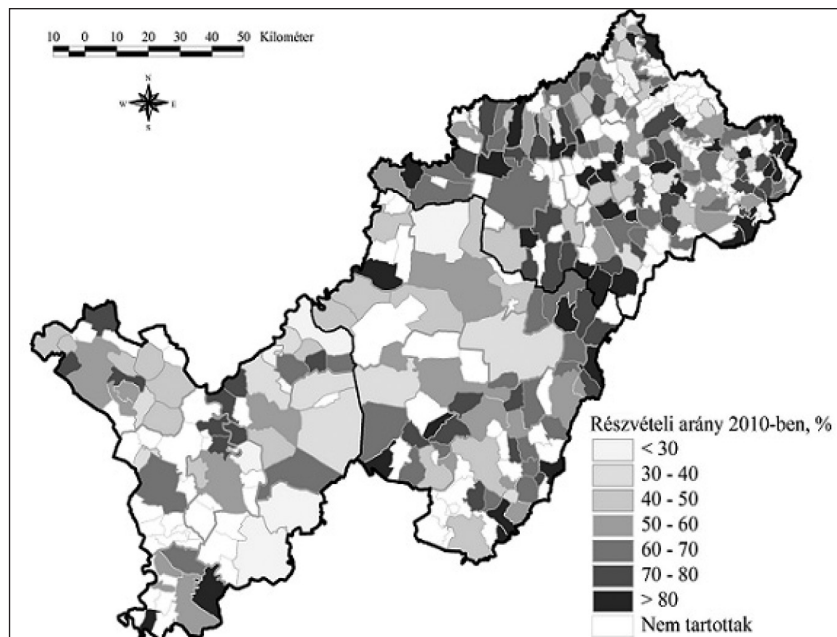
¹¹ Hajdú Zoltán (2006): A 20. századi magyar parlamenti választások választási földrajzi kérdései. *Múltunk* 1. 137-169.

ban élnek többen a romák. A régió érintett települései közül a legtöbben Szolnokon (844 fő), Hajdúhadházon (787 fő), Debrecenben (764 fő) és Nyíregyházán (722 fő) regisztrálták magukat ebben a nyilvántartásban. A legkevesebb regisztrálót pedig Kisszekeres, Darnó (egyaránt 29 fő) és Mezősas (30 fő) esetében találhatjuk meg.

A választási részvétel viszont már Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt a legkiemelkedőbb. Ezt mutatja, hogy 34 olyan települést is találunk, ahol a választók aránya elérte legalább a 80%-ot.

A részvételi arányok megoszlása (6. ábra) szerint a legmagasabb választói aktivitás Magosliget, Jánd és Nyírtelek településeken mutatkozott. (Magosliget volt az egyetlen település, ahol a névjegyzékben szereplő összes választópolgár /45 fő/ leadta a szavazatát). A másik végletet Túrkeve, Mezőtúr és Hajdúnánás jelentette, ahol a választási részvételi arány nem érte el a 20%-ot sem.

6. ábra. Választási részvételi arány alakulása az Észak-alföldi régió településeinek cigány kisebbségi önkormányzati választásain, % (2010)

Forrás: saját szerkesztés a www.valasztas.hu adatai alapján.

A városok között Csenger (89,4%), Baktalórántháza (88,4%) és Nyírlugos (87,5%) rendelkezett a legnagyobb választói aktivitással.

A megyeszékhelyek vonatkozásában jelentős különbség adódott. Debrecenben a részvételi arány nagyon alacsony, mindössze 37,3%-os volt, míg Szolnokon 62,8%, Nyíregyházán pedig 66,5%.

Összességében azt állíthatjuk, hogy a régióban a roma etnikum választói aktivitása magas volt ugyan, de az értékek jelentős szóródást mutattak. A magasabb aktivitás inkább Szabolcs-Szatmár-Bereg megye aprófalvas részeiben volt jellemző. A másik két megyében a magasabb arányok azokhoz a településekhez kötődnek, ahol a romák aránya egyébként is magasabb.¹²

A másik vizsgált tényező a választásokon képviselőjelöltként indulók száma településként. Ennek oka pedig, mint már Kállai Ernő munkáiból is kiderült, hogy a kisebbségi önkormányzatban betöltött pozíció vonzerőt jelent a roma emberek számára. A képviselői munka magában hordozza a helyi elismertséget, a képviselőséggel járó informális kapcsolatok kiépítését, és a lehetőséget a nagypolitikába való lépésre¹³.

Az elemzésből kiderült, hogy a képviselőjelöltek száma településként jelentős eltéréseket mutat (7. ábra). A leggyakrabban előforduló érték (módusz) a 4 képviselőjelölt volt. 53 esetben 4 képviselőjelölt indult a betölthető 4 képviselői pozícióért. A legtöbb képviselőjelölt (22 fő) pedig Nyírlugoson indult el a választásokon. 15 vagy annál több képviselőjelöltet 16 településen regisztráltak.

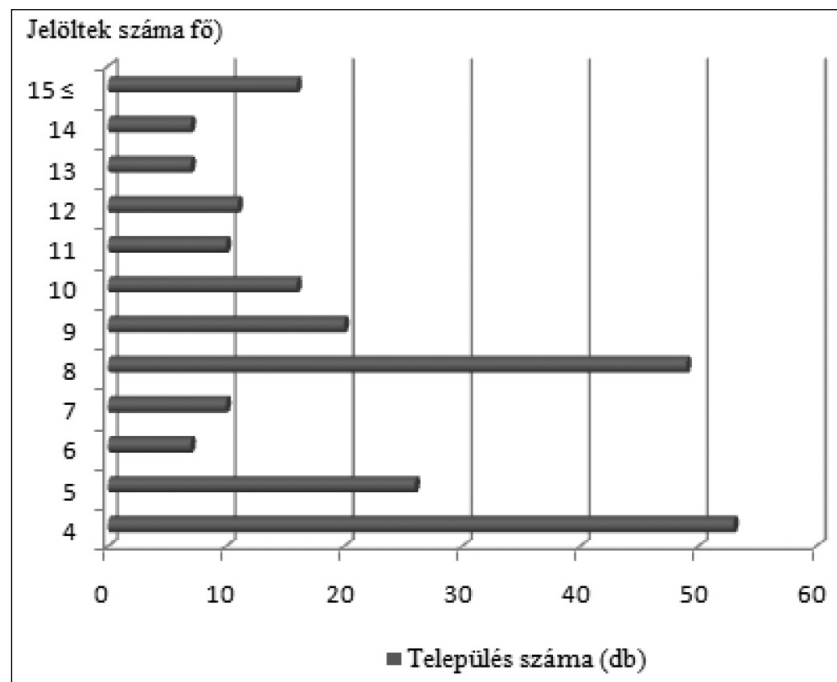
Regionális szinten a jelöltek és a roma lakosság számára vonatkozóan elvégzett korreláció gyenge kapcsolatot ($r=+0,21$) mutatott. Még mindig gyenge ($r=+0,37$), de valamivel szorosabb a két érték közötti együttjárás Jász-Nagykun-Szolnok megyében.

¹² Pásztor István Zoltán (2013): *Társadalomföldrajzi vizsgálatok az északkelet-magyarországi cigányság körében (Létszámváltozások, önkormányzatiság, kisebbségi választások)*. Doktori (PhD) értekezés, kézirat.

¹³ Kállai Ernő (2005): *Helyi Cigány Kisebbségi Önkormányzatok Magyarországon*. i.m.

Átlagosan egy településre 8,15 képviselőjelölt jutott. Vagyis majdnem minden második jelöltként induló személy mandátumot szerzett (a 928 képviselői pozícióra 1891 jelölt pályázott).¹⁴

7. ábra. A településeken képviselőjelöltként indulók száma (2010)

Forrás: saját szerkesztés a www.valasztas.hu adatai alapján.

¹⁴ Pásztor István Zoltán (2013): Társadalomföldrajzi vizsgálatok, i.m.

A CKÖ vezetőkkel, képviselőkkel készített kérdőíves adatfelvétel elemzése

A kérdőívek¹⁵ egy része személyesen, másik része pedig roma vezetők, megyei és kistérségi vezetők segítségével került kitöltésre.¹⁶ A 105 darab kérdőív (67 községi, és 38 városi) 81 település adatait foglalja össze, mivel néhány településről (pl.: Jászalsószentgyörgy, Jászfákóhalma, Kisszeres, Hosszúpályi) több kérdőívet is visszaküldtek.

Az iskolai végzettség vizsgálatát az indokolta, hogy több kutatás megállapította, hogy az érettségit adó iskolákba a cigány fiatalok töredéke jut el, megfigyelések szerint közöttük is magas a kibukók, lemorzsolódók aránya.

Az 1993. évi LXXVII. törvény is próbálta orvosolni a kialakult helyzetet és a VI. fejezetében rendelkezéseket fogalmazott meg a kisebbségek oktatásával kapcsolatban. A törvény meghatározta, hogy a nemzeti kisebbségi óvodai nevelést és iskolai oktatást a költségvetés kiegészítő normatívával külön támogatja. A támogatást az intézmény fenntartója kapta a nemzetiségi nevelési-oktatási feladat ellátására. Ez a hagyományosnak tekinthető nemzetiségek oktatása területén tannyelvű, kétnyelvű vagy nyelvtanó iskolai programokban valósult meg. Ebbe a rendszerbe illeszkedett a cigányságot érintő megoldás azzal a jelentős különbséggel, hogy esetükben nem a saját kultúra, nyelv, szokásrendszer stb. átadása, hanem az eredményes magyar iskolázás volt cél.¹⁷

A felmérés során egyrészt arra voltunk kíváncsiak, hogy a települési roma vezetők magasabb iskolai végzettséggel bírnak-e, mint ami a cigányság egészére jellemző. Másrészt pedig a közösségi választásban, kiemelkedésben fontos szerepet játszik-e a magasabb iskolai végzettség.

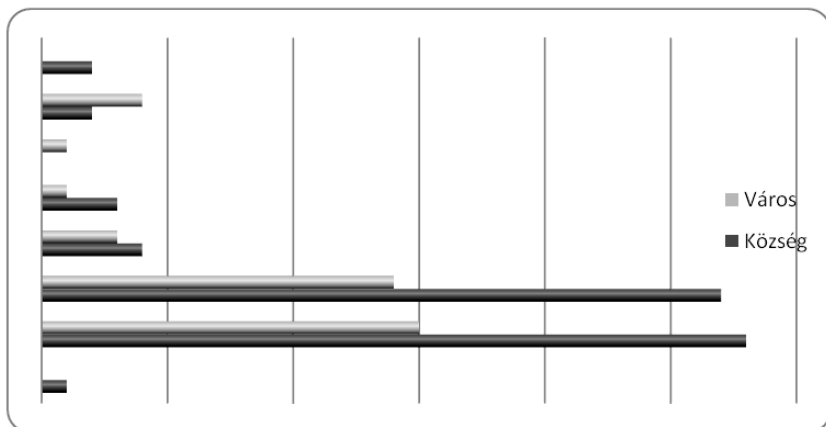
¹⁵ A kérdőív alapvetően 15 kérdésből állt. Az első 11 kérdés a cigány kisebbségi önkormányzatok vezetőinek demográfiai jellegű mutatóira, jövedelmi viszonyaira kérdezett rá. A többi kérdés a képviseleti tevékenységet, a cigány kisebbségi önkormányzat külső kapcsolatait, és az integráció szempontjából fontosnak tartott szegmenseket próbálta felmérni.

¹⁶ Pásztor István Zoltán (2013): Társadalomföldrajzi vizsgálatok, i.m.

¹⁷ Forray R. Katalin (2009): Hátrányos helyzet – cigányság az iskolában. *Educatio* 4. 192-203.

A 8. ábra jól mutatja, hogy az Észak-alföldi régióban a települési cigány kisebbségi önkormányzatok vezetőinek jelentős része 8 általános, illetve szakmunkásvégzettséggel rendelkezik. A válaszadók iskolai végzettsége között nem lehet egyértelmű különbségeket megfogalmazni a községi és a városi települések között.

8. ábra. A válaszadó cigány kisebbségi önkormányzati vezetők legmagasabb iskolai végzettsége (fő)

Forrás: saját szerkesztés a cigány kisebbségi önkormányzatok vezetőinek válaszai alapján

Ez a jelenség annak az eredménye, hogy az 1980-as évek végéig az általános iskolát végzett roma fiatalok továbbtanulásának legfontosabb útja a szakmunkásképzés volt, amelynek bázisát a szocialista nagyüzemi gazdaság jelentette.¹⁸ Ennek összeomlása után a képzetlenebb romák tömegesen kerültek vissza saját településeikre, és többen részt vállaltak a cigány kisebbségi önkormányzatok helyi megszervezésében.

Az érettségi és a felsőfokú iskolai végzettség aránya még alacsonynak tekinthető, de optimizmusra ad okot, hogy ez főleg a fiatalabb korosztályokhoz köthető. Esetükben az iskolai végzettség már szerepet játszott, hogy bekerültek a kisebbségi képviselőbe. Azonban úgy látjuk,

¹⁸ Forray R. Katalin (2002): Eredmények és problémák a cigány közösség iskolázásában. *Barátság* 4. 3642 – 3649.

hogy még egy generációváltásra van szükség ahhoz, hogy ez dominánssá váljon.

Az integráció kérdésében a válaszadók egyértelműen foglaltak állást (9. ábra). A kapott válaszok sorrendiségében nem találunk különbségeket a községi és a városi válaszadók között. Az ábra eredményei a sorrend megjelölésével jöttek létre, így az alacsonyabb pontszámokkal rendelkező területek a fontosabbak.

Az integráció szempontjából hat aktivitási terület¹⁹ vizsgálatára került sor egymás vonatkozásában (oktatás – képzés; pályázati rendszer átalakítása; kedvezőbb jogi feltételek; hatékonyabb roma politikai vezetés; együttműködés a helyi önkormányzattal; civil szféra és az egyház szerepvállalása). Ezek közül a három legfontosabbnak tartott területet jellemezzük.

Az oktatás és a képzés első helye vitathatatlan. Ez különösen értékes annak fényében, hogy a válaszadók jelentős része 8 általános, vagy szakmunkás végzettséggel rendelkezik. Ez a hozzáállás lehet az egyik alapja a sikeres iskolai integrációnak. Ez azonban csak úgy lesz megvalósítható, ha az iskola előtti oktatás is nagy gondot fordít a közösségi foglalkozásokra és a beilleszkedés segítésére. Ehhez szükség lehet a szülők partnerségének a megnyerésére, szakképzett pedagógusokra, valamint hatékonyabb pedagógiai modellek alkalmazására.

A roma vezetők jellemzőjévé vált politikai konfliktusok, hatalmi harcok, folyamatos botrányok, és a felmerülő korrupciós ügyek sem segítették a helyi cigányság társadalmi integrálódását, és ez a válaszadók véleményében is visszatükröződött.

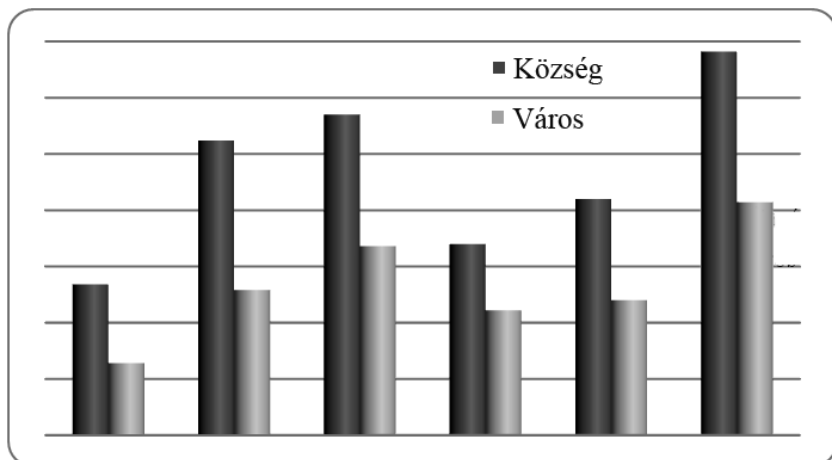
A helyi önkormányzatok szintén kulcsszereplők lehetnek. Ezt elsősorban az indokolja, hogy a roma integrációt nem lehet egy egységes sémára ráhúzni, hanem szinte minden településen más és más megoldási módot kell találni. Ezt pedig nagyban befolyásolja, hogy az adott tele-

¹⁹ Az uniós keretrendszer ettől eltérően négy, nemzeti erőfeszítést igényelő kulcsterületet határoz meg a romák integrációjának megerősítése céljából: az oktatást, a foglalkoztatást, az egészségügyi ellátást és a lakhatást (www.europa.eu).

pülésen milyen arányban élnek a romák, milyen a település gazdasági helyzete és milyen a helyi önkormányzat hozzáállása.²⁰

9. ábra. A válaszadó cigány kisebbségi önkormányzati vezetők véleménye a roma integráció kulcsterületeiről

Forrás: saját szerkesztés a cigány kisebbségi önkormányzatok vezetőinek válasza alapján

Összegzés

Az 1993. évi LXXVII. törvény (a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól) megteremtette a magyar kisebbségi önkormányzati rendszert, amely Európában is egyedülállónak tekinthető. Jelentőségét mutatja, hogy az első választások óta mind országos szinten, mind pedig az Észak-alföldi régió vonatkozásában egy folyamatosan bővülő rendszerrel beszélhetünk. Ebben a legnagyobb szerepet pedig a cigány kisebbségi önkormányzatok töltik be.

Az elemzés rámutatott, hogy a nagyobb mértékű növekedés hátterében a kisebb települések állnak, akik a törvényi feltételek megléte ellenére csak megkésve tudták megszervezni a saját cigány kisebbségi önkormányzatukat.

A legutóbbi, 2010-es választások elemzése az Észak-alföldi régióban bizonyította, hogy a jelentős különbségek ellenére a választói aktivitás inkább Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kisebb településein volt kiemelkedő.

A képviselőjelöltek számában szintén jelentős differenciák érvényesültek. A régió átlagában azonban ez kiegyenlítődőtt, és minden második képviselőjelölt mandátumot tudott szerezni.

A kérdőíves vizsgálat eredményei azt mutatták, hogy a roma vezetők iskolai végzettsége még mindig alacsony. Ezen a területen a komoly változások eléréséhez, még hosszabb időtávra van szükség.

A társadalmi felzárkózás és integráció tekintetében úgy látták, hogy az oktatás és a képzés a legfontosabb terület. Ennek a javítása a munkaerő-piaci integráció kérdéseire is megoldást kínálhat, és alkalmas lehet a cigányság térségi szintű szegregálódásának a megfékezésére.

A tanulmányt a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0024 számú program támogatta.

²⁰ Pásztor István Zoltán (2013): Társadalomföldrajzi vizsgálatok, i.m.